

De atlas van Acker Stratingh

De atlas van Acker Stratingh

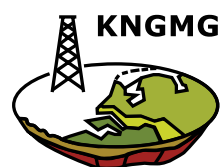
*Kartering van de Groninger
bodem, wierden en waterstaat
(1825–1839)*

Reinder Reinders

Barkhuis
Eelde 2019

De uitgave van de atlas was mogelijk dank zij de financiële steun van de Vereniging voor Terpenonderzoek, het Koninklijk Nederlands Geologisch en Mijnbouwkundig Genootschap, TNO Geologische Dienst Nederland, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Bijzondere collecties Universiteitsbibliotheek Groningen. Samensteller en uitgever zijn bijzonder erkentelijk voor hun bijdrage aan het welslagen van het project.

Inhoud

Voorwoord 7

Inleiding 9

- 1 Onderzoek, initiatieven en samenwerking 13**
- 2 Acker Stratingh en Westerhoff, pioniers van het wierdenonderzoek in Groningen 31**
- 3 De eerste geologische kaarten 1825–1830 55**
- 4 Kartering van de grondgesteldheid in 1836 95**
- 5 De geologische kaart van de provincie Groningen 1837 243**
- 6 Geokaarten, classificatie en kartering 265**

Summary 295

Bijlagen 301

Literatuur 304

Register geografische namen 308

Register van persoonsnamen 311

Colofon 312

Oldekerk

Gemeente: Oldekerk

Burgemeester: Mr. Frederic Hendrik d'Aulnis de Bourouill (1827–1844)

Antwoord met bijgevoegde kaart: 22 augustus 1836

Kerkdorp: Niekerk

Gehuchten: Faan, De Wijk, Eekeburen, Oldekerk, Oosterzand en Kuzemer

De gemeente Oldekerk is onderdeel van Langewold in het Westerkwartier. Naburige gemeenten zijn: Grootegast, Grijskerk, Zuidhorn, Leek en Marum. Langs de noordzijde van de gemeente loopt het Hoendiep, de trekvaart van Groningen naar Stroobos. Ook het Kolonelsdiep – de oude verbinding tussen Groningen en Friesland – is op de kaart vermeld.

Op het kaartfragment is met gele kleur een noordelijke zandrug met het gehucht Oosterzand aangegeven en een zuidelijke rug waarop Kuzemer, Oldekerk en Niekerk liggen. De ruggen worden omgeven door een omvangrijk gebied met knipklei. Verder is een aantal percelen als laagveen ingekleurd. Langs de zuidgrens van de gemeente ligt een strook met hoog opgeslibde zware klei, een afzetting in een voormalige zeearm die tot ver in het Westerkwartier reikte. De

zone met klei steekt uit boven de omgeving; het gaat om een inversierug die op het kaartfragment als *oude dijk* is vermeld.

De toelichting op de grondgesteldheid is weinig verhelderend, maar wel gaat de burgemeester kort in op knipklei en veenderijen.

Het bruine of roodoorn duidt de teelaarde onder de naam van knipklei aan, de kleine gedurige afwisselingen van veen en roodoorn laat niet toe die kleine percelen van veen telken te onderscheiden daar waar bepaald veenderijen zijn is het kaartje met zwart opgeteekend.

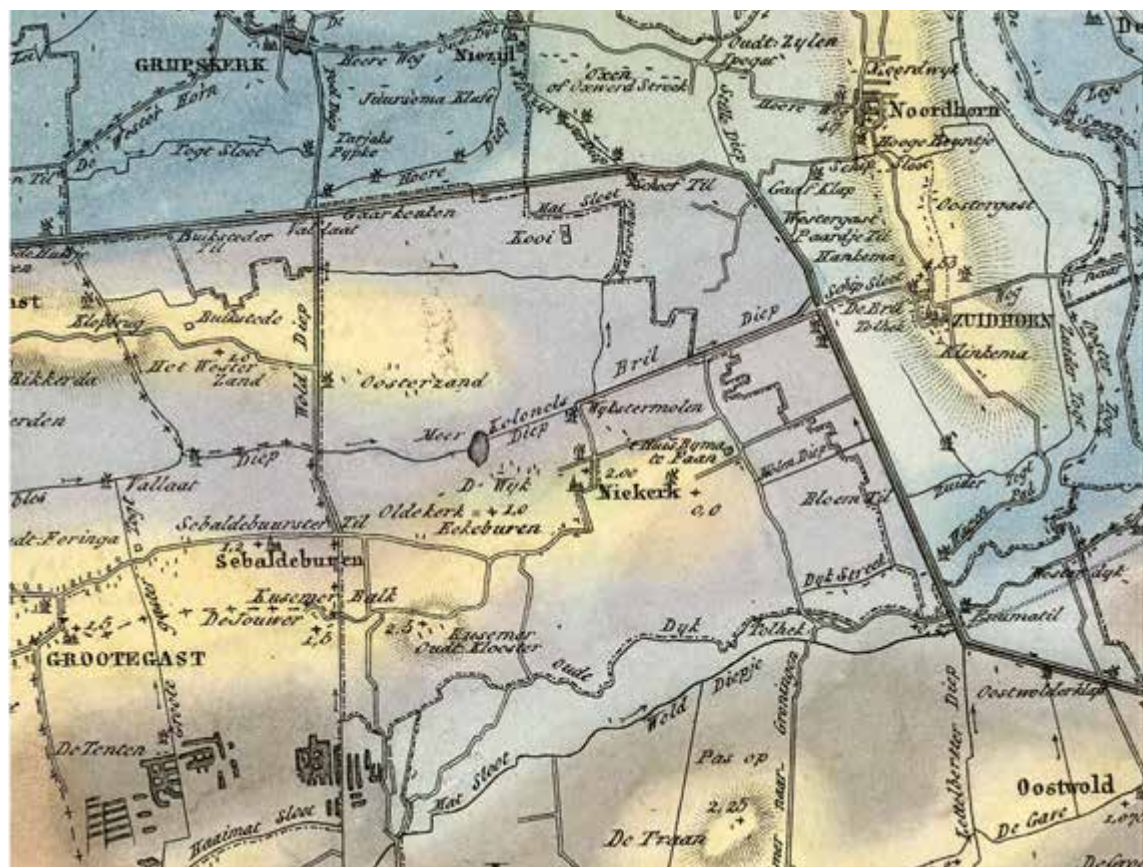
De plaats van veenderijen is door middel van een zwart/donkerbruine kleur aangegeven, met de vermelding *laagveen*.

Acker Stratingh noemt op de kaart de hoogtes bij Kuzemer en Niekerk, respectievelijk 2,5 en 2 el. De richting van de afwatering geeft hij aan met pijlen. Tenslotte vermeldt hij de plaats van een klooster op de hoogte bij Kuzemer.

Wolddiep, doorsnijding van de glaciale rug tussen Westertzand en Oosterzand.

Bodemkartering van de gemeente Oldekerk.

0 2 km

0 2 km

Zuidhorn

Gemeente: Zuidhorn

Burgemeester: Frans Izaäk Abresch (1813–1849)

Antwoord met bijgevoegd kaartfragment: 3 september en 8 november 1836

Kerkdorpen: Zuidhorn en Noordhorn

Gehuchten: Wester- en Oostergast, Briltil en Okswerd

De gemeente Zuidhorn maakt deel uit van Langewold in het Westerkwartier. Zuidhorn en Noordhorn liggen op een glaciale rug die bijna 5 m boven het omringende kleigebied uitsteekt. Op de rug liggen verder de buurten Wester- en Oostergast, evenals de borgen Klinckema en Hanckema en de buitenplaats Noordwijk. Op de grens van de knipklei en het kleigebied is de trekvaart van Groningen naar Stroobos gegraven. Schipsloten verbinden de dorpen met de trekvaart. De halteplaats De Bril is een gehucht dat is ontstaan bij een til over de trekvaart. Ook op andere plaatsen waar een sloot uitkomt in de trekvaart, is een til gebouwd: *Bloem Til, Bril Til, Paardje Til* en *Scheef Til*. Aangrenzende gemeenten zijn Oldekerk, Grijpskerk, Oldehove, Aduard en Leek.

Burgemeester Abresch geeft in zijn antwoord slechts een summiere toelichting op de grondgesteldheid in zijn gemeente:

.... dat de donkerblauwe kleur alle landen te kennen geeft, welke kleiachtig zijn, zoo wel het gene dat bijzonder vruchtbaar, als dat het wel minder of weinig vruchtbaar is; dat de lichtblauwe kleur volgens den eisch zavelgrond aanduidt; de gele kleur

zand, en de bruine roestachtige kleur laag dargachtig land, waaronder zich roodoorn bevindt.

Voor de overige vragen van de commissie voor het samenstellen van de geologische kaart verwijst Abresch naar de schoolmeesterrapporten van 1828.

De grondsoorten zijn op het kaartfragment helder ingekleurd en de zandrug steekt af tegen het omringende kleigebied. Op de geologische kaart van 1837 is het reliëf van de glaciale rug door middel van arcering geaccentueerd. Volledigheidshalve vermeldt Acker Stratingh op het kaartfragment nog de grondsoorten die in de gemeente voorkomen: zand, klei, zavelachtig, knip/dargachtig.

Op 31 oktober heeft de commissie nadere inlichtingen gevraagd. Abresch antwoordt op 8 november 1836. In de eerste plaats wijst hij op het ontbreken van de namen Wester- en Oostergast. Ook vraagt hij aandacht voor de sloot op de grens van de dorpen Noord- en Zuidhorn waarover een bruggetje ligt: het Hoogbeuntje. Enkele geografische namen zijn op het kaartfragment foutief vermeld: Niezijl, Niezijlsterdiep en Paardjetil.

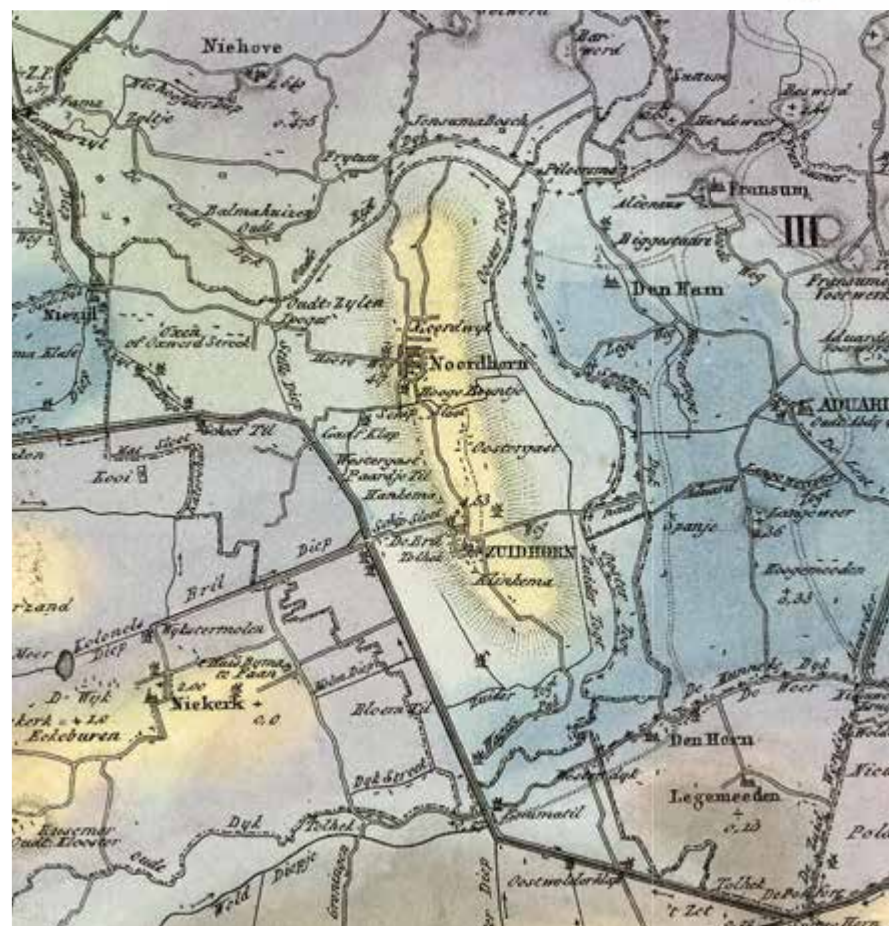
Acker Stratingh heeft correcties op het kaartfragment aangebracht en de kaart aangevuld. Ook vermeldt hij twee waterpashoogtes op de glaciale rug: bij Zuidhorn 4,53 el en bij Noordhorn 4,70 el. De richting van de waterafvoer is met pijltjes aangegeven.

Noordhorn, bebouwing op glaciale rug.

Bodemkartering van de gemeente Zuidhorn.

0 2 km

0 2 km